

РЕЦЕНЗІЯ

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи Кошляк Наталії Едуардівни «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю 081 «Право»

За період російської агресії проти України, сформований інституційний потенціал для забезпечення прав і потреб внутрішньо переміщених осіб, але до повномасштабного вторгнення він не характеризувався системністю. Збільшення масштабів вимушеного переміщення в 2022 р. спровокувало становлення повноцінного інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, який наразі потребує комплексного системного наукового дослідження і розкриття. У зв'язку з цим, дослідження Кошляк Наталії Едуардівни «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика» є цінними своєчасним, спрямованим на вирішення конкретного наукового завдання з метою вдосконалення інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням, в якому на основі аналізу правової доктрини, національного законодавства та міжнародних стандартів, зарубіжного досвіду, розкрито сутність, структуру та особливості інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах євроінтеграції, воєнного стану та повоєнного періоду. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків.

Робота виконана на кафедрі загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини § 21. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб), затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Стратегії розвитку Національної академії

правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 р. № 12-21 (пріоритетним напрямом подальших правових досліджень визначено «1.1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини»); загальноуніверситетської теми наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (затверджена 05 грудня 2018 р., реєстраційний номер 0118U100436).

Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження, що у концентрованому вигляді знайшли відображення у сформульованих дисертантом наукових положеннях, висновках та рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження; опорою на сучасні досягнення юридичної науки та широку джерельну базу дослідження; системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалу; здійсненням апробації основних концептуальних ідей і положень дослідження.

Ґрунтуючись на наукових узагальненнях та висновках учених, наявному емпіричному матеріалі, презентується авторське бачення цілісної теорії та практики інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. Здобувач коректно визначила об'єкт, предмет, методи, мету та завдання дисертаційної роботи, в якій комплексно опрацьовано широке коло питань, пов'язаних із інституційним механізмом забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні.

У роботі використано сучасну систему методології, характерну для наукових правових досліджень, зокрема, загальнофілософські підходи, загальнонаукові, спеціальні та власні методи правознавства. Поглибленими є теоретична, нормативна та емпірична бази дослідження.

Дисертант, здійснюючи теоретико-правову характеристику обраної тематики, пропонуючи свої авторські визначення, спирається на широкий спектр

вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, не обмежуючись суто правовими дослідженнями. Так, особливе наукове значення має систематизація наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері філософії, історії, соціології, політології, юриспруденції, що дозволило встановити багатовекторний та інтегративний характер досліджуваної тематики.

Дисертаційний матеріал поданий у логічній послідовності, що сприяло розкриттю Н. Е. Кошляк взаємопов'язаних між собою теоретичних і практичних аспектів інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Важливим є те, що дисертація акумулювала різноманітні і багатодисциплінарні наукові досягнення з цієї проблематики, отож автор запропонував дефініції низки важливих понять. Заслуговує на увагу авторське визначення дефініції поняття «інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «методологія дослідження інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні» та ін.

Актуальністю відзначаються сформульовані у роботі положення щодо основних критеріїв інтегрованості ВПО в приймаючій громаді: наявність стабільного житла та роботи; отримання освітніх та інших культурних послуг; отримання адміністративних, соціальних, медичних послуг; встановлені соціальні зв'язки; доступ до підтримки від органів місцевого самоврядування або місцевих суб'єктів надання необхідної допомоги; відсутність штучних перешкод у реалізації прав та основоположних свобод; доступ до інструментів місцевої демократії (с. 148, 165 дис.) тощо.

Новизною характеризується висновок про те, що на основі зарубіжного досвіду у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, доцільно запровадити комплекс освітніх програм для здійснення належного функціонування посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування та представників неурядових організацій: програми для посадових осіб, спрямовані на розвиток їх компетентностей у сфері

внутрішнього переміщення, включаючи розуміння правового статусу ВПО, питань соціальної та економічної інтеграції, вивчення ефективних методів координації дій владних органів на різних рівнях та співпраці з неурядовими структурами; програми для представників неурядових організацій, що передбачають навчання аспектам психосоціального супроводу та конкретним потребам ВПО, навичок адвокації та правозахисту для підтримки прав ВПО на законодавчому рівні тощо (с. 220 дис.).

Позитивним у науковому опрацюванні досліджуваної проблематики є положення щодо визначення поняття «інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» – це цілісна складна система упорядкованих елементів, що визначають та реалізують державну політику з питань внутрішньо переміщених осіб. Розкрито ознаки інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб як складної системи. Структура інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: 1) інституції (суб'єкти), що забезпечують права і свободи внутрішньо переміщених осіб; 2) нормативно-правова основа забезпечення їх прав і свобод; 3) мета, форми, способи та засоби, гарантії забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (с. 40, 45, 55 дис.)

Проведена дисертантом науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друці, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, висвітлені автором у 11 публікаціях, з яких 4 – наукові статті, надруковані у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – опублікована у зарубіжному фаховому виданні; 6 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання: в освітньому процесі; у науково-дослідній сфері; у сфері правозастосування; у сфері правотворчості.

Узагальнюючи наведене, можна констатувати, що дисертація Кошляк Наталії Едуардівни викладена на високому науковому рівні, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення для теоретико-правової науки.

Поряд із вищезгаданими надбаннями у роботі дисертанта як у будь-якому новому теоретичному дослідженні важливого наукового завдання, що відображає певний творчий потенціал, містяться положення, які видаються недостатньо обґрунтованими, принаймні дискусійними:

1. Розуміючи подекуди надскладний матеріальний та психологічний стан внутрішньо переміщених осіб, все ж важливо звернути увагу на непоодинокі випадки, коли ВПО з населених пунктів, які є або не є окупованими, здають в оренду власне житло у цих містах, і при цьому знаходяться на утриманні держави в інших містах України, також зафіксовані продажі речей, харчів та багато іншого, що надавалося державою людям як ВПО. Враховуючи високе значення економії державних коштів в умовах воєнного стану та дотримання принципу соціальної справедливості, важливим є висловлення позиції дисертантки щодо шляхів уникнення/мінімізації вищезазначених явищ крізь призму удосконалення інституційного механізму забезпечення прав людини в Україні, у тому числі ВПО.

2. У роботі Ви наголошуєте, що важливо сформувати стратегію інтеграції ВПО в громадах для потенційних потреб (с. 148 дис.). Одним із таких масштабних та водночас досить складних завдань інтеграції є забезпечення права на освіту. У підрозділі 1.3 «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні як об'єкт наукового пізнання» наголошується на недостатності вивчення проблематики забезпечення освітою дітей ВПО з особливими потребами, у підрозділі 2.2 «Органи місцевого самоврядування у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Ви приділяєте увагу проблематиці забезпечення права на освіту ВПО, фактично ігноруючи сучасний стан забезпечення освітою дітей-ВПО з особливими

Висловлені зауваження істотно не впливають на загальну високу оцінку дисертації Кошляк Наталії Едуардівни та носять дискусійний характер, якщо мати на увазі важливість проблематики, яку досліджує здобувач, масштабність завдань, які вона поставила перед собою.

Подана дисертація є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе теоретико-правове завдання юридичної науки. Зміст дисертації Н. Е. Кошляк відповідає спеціальності 081 Право.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Кошляк Наталії Едуардівни «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика» виконана на високому науковому та методологічному рівнях та відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 261 (зі змінами).

**Рецензент –
завідувач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Валентина БОНЯК

Підпис
Боняк В
ЗАСВІДЧУЮ
фахівцем відділу кадрового забезпечення
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

